

EDİTÖRDEN

Biricik serveti emek gücü...

Akıllı olacak, tutumlu davranacak, aşırı israftan kaçınacak...

Tek amacı emek gücü karşılığında "hak ettiği" ücreti alabilmek olacak...

Sermaye ondan her gün yararlanabilsin diye devamsızlık yapmayacak ve sağlığını bozmayacak...

Sürekliliğinin nasıl sağlanacağı belirsizken "sağlıklı olma" hali durumunda, üç günlük emek gücünü bir günlüğüne kullanılmasına bile rıza gösterebilir, sermayedar hanesine yazılan ya da yağmalanan iki günlük emek gücünün karşılığını soramadan...

İstemiyorsa emek gücünü satmasın, "zor" yok, gönüllülük esas!

İşçi, adına "ücret" denilen para karşılığı emek gücünü sattığı sürece ya da sattığı gün için vardır. Sermaye ise günün 24 saatinden çalabildiği zaman diliminde işçi hep daha fazla üretsin ister ve azami kazanç hedefine "asgari ücret" ile emek gücünün yaşam süresini kısaltarak varır. İnsan bedeninin büyümesi, gelişimi ve sağlıklı olması için gereken zaman da gasp edilebilir. Yaşam gücünün toparlanması ve yenilenmesi için gerekli uyku süresi minimum düzeylerde tutulur. İşçinin, temiz hava almak ve güneş ışığı görmek için gerekli zamanı da olmayabilir. Sermayeyi ilgilendiren yegâne şey harekete geçirilebilecek azami emek gücüdür; toplumsal karşı duruş olmadığı sürece işçinin sağlığına ve ömrünün uzunluk veya kısalığına karşı kayıtsızdır.

Sistemin "amortisman payı" dediği bir makinenin üretim sürecindeki aşımını her yıl için 1/5 oranındadır ve her makinenin -tek vardiya da çalışsa 2-3 vardiya da çalışsa- hesaplanabilir bir ömrü vardır; sermayedar bir üretim aracının aşınıp yıpranması sonucu kullanım değer kaybını bilir ve bu değer karşılığını ürünün fiyatına ekler.

Her işçinin de bir ömrü vardır ve emek gücü için durum farklıdır; insan belki "her gün bir 24 saat daha ölür", ancak faaliyeti ile birlikte kendisini üreterek yenilenme olanağına sahip olan insanın yüzüne bakarak ömrünü ne kadar tüketmiş olduğu söylenemez. Kendini yenilediği sürece emek gücü harekete geçer ve ürettiği değeri üretim araçlarının değeri ile buluşturarak fazladan/artık bir değer üretir. Bu süreçte ne kadar tükendiğini anlayamadığımız insanın maksimum emek zaman harcayarak ürettiği artık-değer "kâr" olarak sermaye hanesine yazılır.

Ekonomik çıkar çatışmaları zemininde ücret miktarının belirleyeni olan "egemen güç", değişik çalışma türlerini ve ücretlendirme biçimlerini tercih edebilir. Artık, kitlesel üretim dönemindeki "işgünü" karşılığı ödenen "zamana göre ücret" bugün iş saati fiyatı üzerinden hesaplanır olmuş, farklı istihdam biçimleri ile desteklenen "esnek çalışma biçimleri" dönemi başlamıştır.

Emek gücünün yeniden üretmesi için ertesi gün aynı potansiyel ile işe gitmesini sağlayacak fiziksel ve moral yıpranmanın yerine konulması gerekir. Ancak fazla çalışma durumunda, yıpranma, normal bir işgününden çok daha fazladır. İşçi, kaybettiklerini yerine koyamadığında fazladan her çalışma, yaşamı boyunca çalışabileceği toplam zamandan eksildir. Diğer taraftan esnek çalışmanın yaygınlaşmasıyla belirli dönemlerde yapılan "denkleştirmeler" fazla çalışma ücretini de ortadan kaldıracak, fazla çalışmanın genelleşmesiyle de işgünü uzarken sömürü oranı artacaktır. Emek-gücü değerinin karşılığını alamayan işçi geçimini sağlayabilmek uğruna işgününi uzatarak aynı gün içerisinde başka bir işte çalışmanın koşullarını yaratmaya çalışacak; ya da aynı işte "parça başı üretim" sistemiyle daha fazla ücret alabilmenin yollarını arayacaktır.

Üretilen meta ya da gerçekleştirilen işlem sayısına göre belirlenen "parça başı ücret" sisteminde; işçi, ne kadar çok meta üretir, ne kadar yoğun çalışırsa o kadar yüksek ücret alacak, böylece rekabeti üst düzeye çıkararak üretebileceğinin en çoğunu üretme eğilimine girecektir. "Öngörülen" meta sayısı ortalamasının altında kalan işçiler sözleşme fesih riskini hissedecek, ortalama üzerinde üretenler ise yüksek ücret aldıkları için üretkenliklerini daha da artırma çabası içerisine girecektir. Yani ortalamanın altındakiler elenirken, yükselen ortalama nedeniyle parça başına

ücret düşecek; böylece işçinin kendi rızasıyla işgünü sınırlarını ortadan kaldıran çalışma koşulları sağlanırken, fazla mesai ödenmesini gerektirecek zorunluluk da ortadan kalkacaktır. Parça başı çalışma biçimi, bir başka boyutuyla yönetim ve denetim maliyetlerini azaltırken artı-değer miktarını maksimize edecektir.

Denetleme olanağının daha kısıtlı olduğu ve daha çok meta veya hizmet üretmesine gereksinim duyulan sektörlerde öne sürülen “performans ve prim usulü çalışma” ile parça başı çalışma benzerlik göstermektedir. Gerek parça başı biçiminde ortalama üzerinde meta üreten, gerekse prim usulü çalışma biçiminde ortalama performansın üzerinde çalışan işçi daha yüksek ücret alabilmenin olanaklarına sahiptir.

Karl Marks, ücret ve çalışma ilişkileri arasındaki illiyet bağımlı böyle anlatıyor. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi olarak bu ilişkiyi görünür hale getirmeye çalışırken; Marksist kurguyu haklı çıkartan “Sağlıkta Dönüşüm” kapsamında “sağlık” ve “işçi sağlığı ve güvenliği” hizmetlerinin yeniden yapılanmasını güncelle somutlayarak tartışmak istiyoruz.

Sağlık hizmetlerinde ücretin emek gücü değerinin altında olması nedeniyle, sağlık emekçileri bir zamanlar ikinci işte çalışmanın yollarını arıyordu. Bugün performans kriterleri üzerinden “prim usulü çalışma” sağlık hizmetlerinin temelini oluşturmuş; bakılan hasta sayısına veya yapılan her bir işe uygun ek “parça başı ücret” dönemi başlamış; bireysel rekabet ortamında daha çok çalışanın daha çok ücret alması nedeniyle emek yoğunluğunun doruğa çıkarılmasının koşulları oluşturulmuş; sağlık emekçileri arasındaki rekabet ortamında ortalama yükseldikçe de performans sürekli yeni ortalama düzeyler üzerinden ölçülür olmuştur. Artık, sağlık emekçileri tarafından normal işgünü çalışmasıyla geçinememe durumunda fazla çalışma tercih edilmekte; daha çok hastaya bakan, daha çok satış yapan, daha kısa sürede müşterinin sorununu çözen daha çok “prim” almaktadır. Sağlık hizmetlerinde ücrete ilave “prim” olarak adlandırılan “ek ücret” parça başına ödenen ücret gibi belirlenmektedir. Ancak, nominal olarak daha fazla ücret ödenmesine karşın, ödenen ücret yıpranma payını karşılamamakta; daha fazla nöbet tutan ya da ikinci işte vardiyalı çalışan insanın biyolojik yapısı bozulmakta, yıpranma gündüz çalışmasına oranla çok daha fazla olmaktadır. Fizyolojik alışkanlıklar gece uyumak için programlandığından, vardiyalı veya nöbet sisteminde çalışanların kendisini fiziksel ve moral olarak yeniden üretebilmesinin olanakları azalmaktadır.

Burjuva ekonomi politikası, bilgi yönetim sistemleri desteğiyle maliyet-etkinlik hesapları üzerinden yönetim ve denetim maliyetlerini aşağı çekmenin yollarını aramakta; sağlık hizmetlerinin tüm basamaklarında müşteri memnuniyeti üzerinden maliyetsiz denetim sağlanmaktadır. İşçi sağlığı dahil sağlık hizmetlerinde; sağlık emekçileri, kendi rızasıyla işgünü yerine iş saati çalışarak düşük ücretli parça başı hizmeti üstlenmekte, birden fazla sağlık kuruluşunda hizmet vererek ya da aynı sağlık kuruluşunda daha fazla işlem yaparak çalışmayı kabul etmektedir. Ortak sağlık ve güvenlik birimleri, işgünüün sınırlarını ortadan kaldırarak parça başı çalışma yöntemini kullanmakta; emek gücü değerini alamayan “iş sağlığı ve güvenliği profesyonelleri” sürekli daha fazla işyeri sorumluluğunu üstlenmekte, emek-yoğunluğu hat safhalara ulaşmakta, ücretin yarısı ortak sağlık ve güvenlik birimleri tarafından yağmalmaktadır.

Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi bu sayısında; “çalışma biçimleri” ve “ücret” üzerinden başlattığı tartışmada “işçi sağlığı” ilişkisini kurarken, ücret düzey ve biçimlerinin asgari ücretten bağımsız ele almamaya ve sosyal güvenliğin de işçi sağlığının temel belirleyicilerinden biri olduğunu somut örnekleri ile birlikte göstermeye çalıştı. Ayrıca bu kapsam içerisinde nedenleri ve sonuçları ile değerlendirilmesi gereken “absentizm” konusunun yeniden yapılanma sürecinde yerini “presentizm” eğilimine bıraktığı gerçeği de mevcut sağlık sorunlarını ve iş kazalarını artırması nedeniyle gözden kaçırılmaması gereken bir olgudur.

Dergimizin sonraki sayılarında; kapitalizmin yeniden yapılanma sürecinde üretim biçimlerindeki değişimlere paralel olarak, “iş sağlığı ve güvenliği” alanındaki izdüşümler üzerinden bu tartışma sürdürülecektir.

Yayına başladığımız 2000 yılından bu yana Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi Editörü olarak çalışmalarını yürüten Dr Levent Koşar’a özverili emeklerinden dolayı teşekkür ediyoruz.